

*Małgorzata Przybysz-Zaremba**

Warszawa

(Nie) Innowacyjne metody pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie

(Non-) Innovative methods of work with socially maladjusted youth

Wprowadzenie

Na temat niedostosowania społecznego młodzieży powstało wiele publikacji naukowych przedstawiających różne wyniki badań. Autorzy zajmujący się tą problematyką doszukiwali się m.in. źródeł niedostosowania społecznego młodzieży, analizowali ich skutki, przedstawiali różnorodną działalność profilaktyczną a także poszukiwali metod wykorzystywanych w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. W literaturze znaleźć można szeroki wachlarz proponowanych technik wykorzystywanych w pracy profilaktyczno-wychowawczej. Ze względu na obrany temat przedstawię kilka z nich, będących w mojej opinii najaktualniejszymi (choć jak wskazuje literatura nie zawsze są to metody nowe), gdyż zawierają elementy, które nie zawsze w praktyce są uwzględniane, jak np. zasoby, potencjał, czy zainteresowania młodzieży niedostosowanej społecznie. W tekście dokonam także deskrypcji młodzieży niedostosowanej społecznie oraz wyjaśnię definicję niedostosowania społecznego. Głównym elementem, jakim kieruję się przy wyborze metod jest bogactwo ich walorów i wartości, które oddziałują pozytywnie zarówno na młodzież niedostosowaną społecznie (z grupy ryzyka) jak i ich opiekunów (wychowawców). A zatem odniosę się do metody organizacji środowiska, bogatej grupy metod resocjalizująco-wychowujących

* dr hab., prof. UKSW, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

(z wykorzystaniem elementów kultury) oraz metody motywacji błyskawicznej Michaela V. Pantalona.

Młodzież niedostosowana społecznie – wyjaśnienia definicyjne, deskrypcja

Pojęcie „niedostosowanie społeczne” jako pierwsza wprowadziła do literatury naukowej Maria Grzegorzewska, która odniosła je do zaburzeń jednostki w rozwoju moralnym, charakteryzujących się złym funkcjonowaniem społecznym. W literaturze dotyczącej pedagogiki resocjalizacyjnej spotkać można różne ujęcia definicyjne. Na uwagę zasługuje m.in. definicja skonstruowana przez Ottona Lipkowskiego, która, pomimo że stworzona została w latach 70. XX wieku, nadal często przywoływana jest przez współczesnych badaczy. Lipkowski niedostosowanie społeczne traktuje podobnie jak Grzegorzewska, jako zaburzenia, autor rozpatruje je jednak jako „[...] charakterologiczne o niejednorodnych objawach, spowodowane niekorzystnymi zewnętrznymi lub wewnętrznymi warunkami rozwoju, a wyrażające się wzmożonymi i długotrwałymi trudnościami w dostosowaniu się do normalnych warunków społecznych i realizacji zadań życiowych danej jednostki”¹. Dokonując przeglądu literatury zauważa się wielość i różnorodność a zarazem niejednorodność w definiowaniu tegoż pojęcia. Lesław Pytka² podjął się próby sklasyfikowania ich w cztery grupy definicyjne. Wyodrębnił:

definicje objawowe, w których dokonuje się głównie charakterystyki objawów (symptomów) zachowania jednostek (młodzieży) określanych jako niedostosowane społeczne;

definicje teoretyczne, odnoszące się do elementów i mechanizmów funkcjonowania człowieka, które determinują zaburzony charakter zachowania poprzez definiowanie w różnych ujęciach (socjologicznym, pedagogicznym, psychologicznym, medycznym, prawnym itp.) pojęć, typu: motywacja, postawy, role, normy itp.;

definicje operacyjne, związane przede wszystkim z procedurami metodologicznymi (diagnostycznymi), zastosowaniem narzędzi, analizą,

¹ O. Lipkowski, *Dziecko społecznie niedostosowane i jego resocjalizacja*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1971, s. 37.

² L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, 1993, s. 48-49.

syntezą, wnioskowaniem oraz innymi procesami rozstrzygania;

definicje utylitarne (zdroworozsądkowe), odnoszące się głównie do opisu i interpretacji zjawiska z punktu widzenia określonego organizatora procesu resocjalizacyjnego, wychowania, terapii, profilaktyki.

Na gruncie nauk społecznych występuje heterogeniczność terminów pokrewnych, niekiedy zamiennie stosowanych przez naukowców w rozważaniach i badaniach nad niedostosowaniem społecznym jednostki. Autorzy używają takich określeń, jak: zachowania ryzykowne, zachowania problemowe, zaburzenia zachowania, zachowania dewiacyjne, wykołnienie społeczne, patologia zachowania, trudności wychowawcze, zaniedbanie moralne. Wszystkie te sformułowania wprowadzają pewnego rodzaju chaos, jednak przeprowadzając dokładną ich analizę jesteśmy w stanie wskazać symptomy różnicujące. Badacze wskazują, że „łatwiej jest odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób nieprzystosowanie (niedostosowanie) społeczne się przejawia, niż na pytanie, czym ono jest”³.

Dokonując deskrypcji zachowań młodzieży określanych jako niedostosowanie społeczne w literaturze zauważa się jej różnorodność. Autorzy rozpatrują zachowania młodzieży zarówno w kontekście jednorodnych symptomów (jako indywidualnych zainteresowań) jak i wieloaspektowo (wieloczynnikowo). Przejrystą charakterystykę niedostosowania społecznego młodzieży przedstawia Ewa Wysocka⁴, prezentując dziesięć kategorii opracowanych przez A. W. Scotta opisujących ten stan. Pierwszą kategorię stanowi ogólny poziom nieprzystosowania charakteryzujący się, m.in. nieumiejętnym przystosowaniem do nowych warunków ze względu na brak plastyczności, brakiem kontroli swego otoczenia i nieumiejętnością postępowania w zmieniającej się rzeczywistości. Drugą są braki w zakresie zaspokojenia własnych potrzeb, które mogą uzewnętrznić się m.in. w niedojrzałości seksualnej, stałej frustracji własnych potrzeb i braku satysfakcji z codziennych działań oraz nieumiejętnym kierowaniu swoim zachowaniem w sposób zapewniający wewnętrzną

³ E. Sosnowska, *Analiza nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria Pedagogika” 2010, Z. XIX, s. 272.

⁴ E. Wysocka, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska*, „Chowanna” 2006, t. 2 (27), s. 10-11.

harmonię. Kategoria trzecia obejmuje wszelkie zachowania dotyczące braków w kontaktach interpersonalnych. Charakteryzują się one zaburzeniami w pełnieniu ról społecznych (ucznia, dziecka, członka grupy rówieśniczej itp.), izolowaniu się od aktywności społecznej. Młodzież podejmuje tu niejako zachowania, które wywołują społeczną dezaprobatę. Braki w zakresie zdolności intelektualnych stanowią czwartą kategorię przejawów niedostosowania społecznego. Mamy w tym przypadku do czynienia z nieadekwatną percepcją i osłabionym kontaktem z rzeczywistością oraz nieadekwatnością wiedzy o świecie. Osłabiona sprawność i niski poziom inteligencji stanowią podstawowe zachowania młodzieży przynależące do tej kategorii. Kategoria piąta odnosi się do braków w zakresie kontroli emocji i motywacji. Tu m.in. młodzież przejawia brak tolerancji na frustrację, nieumiejętność opanowania własnych lęków, niską samokontrolę, brak odporności na stres, obniżony nastrój psychiczny oraz brak skuteczności w działaniu i uczciwości w stosunkach międzyludzkich. Negatywne postawy wobec innych stanowią kolejną, szóstą kategorię niedostosowania społecznego młodzieży. Kategorię tę charakteryzuje egoizm i brak zainteresowania innymi ludźmi, brak zaufania do nich i przejawów jakiegokolwiek sympatii. Produktywność ujawniająca się w braku chęci i inicjatywy w podejmowaniu działań społecznie użytecznych, stanowią zachowania przypisane do siódmej kategorii niedostosowania społecznego młodzieży. Ósma kategoria niedostosowania odnosi się do rozwoju autonomii, która przejawia się m.in. w emocjonalnej zależności od innych i braku wykrystalizowanej tożsamości. Występuje tu również brak zaufania do siebie. Poziom inteligencji przejawiający się w niedojrzałości osobistej stanowi dziewiątą kategorię. Tu mamy do czynienia z niesprecyzowanym poczuciem sensu życia oraz brakiem dążenia do samorealizacji. Mogą występować również wewnętrzne konflikty i rozbieżność motywów. Kategoria dziesiąta niedostosowania społecznego młodzieży obejmuje zachowania odnoszące się do stosunku do samego siebie. Występuje tu, m.in. brak zadowolenia z własnych działań, niski poziom samoakceptacji, pesymizm życiowy i brak wiary w rozwiązywaniu problemów⁵.

⁵ Przedstawiona charakterystyka przejawów zachowań niedostosowania społecznego młodzieży nie stanowi pełnego i holistycznego wymiaru, ale jedynie ogólny zarys zachowań zaczerpnięty z publikacji: E. Wysocka, *Wybrane*

Zachowania młodzieży określane jako niedostosowanie społeczne mają różny wymiar i charakteryzują się różnorodnością symptomatologiczną. Ze względu na obrany temat artykułu świadomie zrezygnuję z przeglądu badań ukazujących konkretne zachowania niedostosowania społecznego młodzieży. Ich wielość i mnogość opisana w literaturze spowodowałaby przysłonięcie meritum tekstu, który odnosi się do (wybranych) metody pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Niemniej jednak dotychczasowy stan badań nad przejawami niedostosowania społecznego młodzieży jest bardzo bogaty, stąd też odsyłam Czytelnika do zapoznania się z kilkoma pozycjami uwzględniającymi najnowsze ich wyniki⁶.

Przegląd wybranych metod pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie

Dokonując przeglądu literatury dotyczącej metod pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie zauważa się ich wielość, różnorodność a zarazem heterogeniczność. Ze względu na temat tekstu dokonam krótkiej charakterystyki wybranych metod, które, w moim przekonaniu, zawierają elementy „innovacyjności” oraz w pewnym stopniu uwzględniają zainteresowania młodzieży niedostosowanej społecznie. Niektóre z przywołanych metod nie należą do „nowych”, ale ich bogate walory domagają się wręcz przypomnienia.

problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska, „Chowanna” 2006, t. 2 (27), s. 10-11.

⁶ Wybrane propozycje publikacji: „Rocznik Lubuski”, tom 40, cz. 1: *Uwarunkowania zachowań ryzykownych*, M. Farnicka, Z. Izdebska, K. Wąza (red.), Zielona Góra 2014; *Zdrowie i zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce na tle wybranych uwarunkowań socjodemograficznych*, J. Mazur (red.), Wyniki badań HBSC 2014, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa 2015; J. Sierosławski, *Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w 2015r.* Europejski program badań ankietowych w szkołach na temat używania alkoholu i narkotyków ESPAD. Badanie zostało wykonane przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Instytut Psychiatrii i Neurologii [on-line]. Dostępny w: <http://www.cinn.gov.pl/portal?id=907006> (dostęp. 01.08.2016); *Resocjalizacja. Probacja. Praca penitencjarna*, tom 1, I. Bieńkowska, I. Fajfer-Kruczek (red.), Cieszyń: Wydawnictwo ARKA, 2014 (wybrane teksty).

Metoda organizacji środowiska⁷

Wiele badań wskazuje, że przyczyną niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży jest szereg różnych czynników (zarówno o charakterze pejoratywnym, jak i afirmatywnym) związanych ze środowiskiem, w którym przebywa jednostka. Tadeusz Pilch⁸ wskazuje na doniosłość i ważność czynnika wspólnoty jako elementu łagodzącego wszelkie konflikty, intensyfikującego komfort psychiczny mieszkańców, silnie różnicującego pozytywne poczucie identyfikacji z osiedlem a także podnoszącego lub obniżającego poczucie bezpieczeństwa. W pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie poczucie bezpieczeństwa jest priorytetowym wyznacznikiem doboru metod. Przy zastosowaniu **metody organizacji środowiska** należy mieć również na względzie „zapewnienie społeczności lub jej części możliwości mobilizacji swych sił w celu rozwiązania problemów społecznych lub zapobiegania im a także budowanie społeczności siłami i potencjałem osób tworzących dane środowisko lokalne”⁹. Tylko działania kompleksowe, wykorzystujące różne lokalne zasoby i możliwości, prowadzą do wywołania trwałej zmiany społecznej i rozwoju wspólnoty¹⁰, która będzie oddziaływała na zmianę zachowań młodzieży (będzie w pewnym stopniu eliminowała zachowania młodzieży).

Celem organizowania społeczności lokalnej jest zatem jej rozwój (zarówno w wymiarze społecznym, jak i ekonomicznym), tworzenie lub odtwarzanie więzi wspólnotowych oraz poczucia tożsamości, wzmacnianie solidarności oraz przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom przez prowadzenie różnorodnych działań profilaktycznych, które powinny uwzględniać zachowania młodzieży. Realizacja tych celów odbywa się poprzez rozwijanie podstawowej współpracy pomiędzy grupą a instytucjami

⁷ Metoda ta określana jest również jako metoda środowiskowa, metoda organizowania środowiska lokalnego lub organizowania społeczności lokalnej. W tekście będą używała tych określeń zamiennie.

⁸ T. Pilch, *Metoda organizowania środowiska* [w:] *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Warszawa: Wydawnictwo Żak, 1995, s. 267.

⁹ Podaję za: A. Kurzeja, *Dzieci ulicy. Profilaktyka zagrożeń*, Kraków: Impuls, 2010, s. 94-95.

¹⁰ B. Bąbska, M. Rymsza, *Organizowanie społeczności lokalnej – metodyka pracy środowiskowej*, Warszawa: Wydawnictwo Garmond, 2014, s. 15.

lokalnymi, pogłębiania więzi solidarności pomiędzy członkami, praktykowania obywatelskiej partycypacji oraz otwartości na zmianę i uczenie się¹¹.

Proces organizacji społeczności lokalnej obejmujący młodzież niedostosowaną społecznie (lub z grupy ryzyka niedostosowania społecznego) wymaga zaangażowania takich osób, których potencjał i siła naprawcza są doniosłe. Organizator powinien, zatem:

- posiadać umiejętności w zakresie poszukiwania sił jednostkowych, odkrywania cech i zainteresowań, które mogą być wykorzystane dla rozwoju indywidualnego lub grupowego¹²;
- organizować taką płaszczyznę, aby podejmowana przez młodzież aktywność umożliwiała im zaspokajanie potrzeb (m.in. uznania, szacunku, współdziałania) a zastosowane formy działania uwzględniały możliwości wspólnoty (w tym możliwości jednostki);
- odkrywać i „wydobywać” siły zbiorowe jako siłę społeczną pozytywnie oddziałującą na środowisko (środowiska), z którymi młodzież niedostosowana społecznie ma do czynienia codziennie¹³.

Odnosząc się do powyższego, należy wskazać, iż metoda organizacji środowiska lokalnego jest procesem perspektywicznym, wymagającym zaangażowania wielu specjalistów i ekspertów umiających skupić wokół siebie nie tylko ludzi potrzebujących pomocy i wsparcia, ale przede wszystkim młodzież niedostosowaną społecznie, poszukującą wrażeń i przygód. Specjaliści powinni odznaczać się kompetencjami diagnostyczno-terapeutycznymi, interpretacyjnymi, normatywnymi, metodycznymi i realizacyjnymi a także wrażliwością moralną oraz szerokimi i różnorodnymi dyspozycjami (m.in. organizatorskimi, kierowniczymi, partnerskimi, przywódczymi, przewodnika i doradcy, do współpracy)¹⁴.

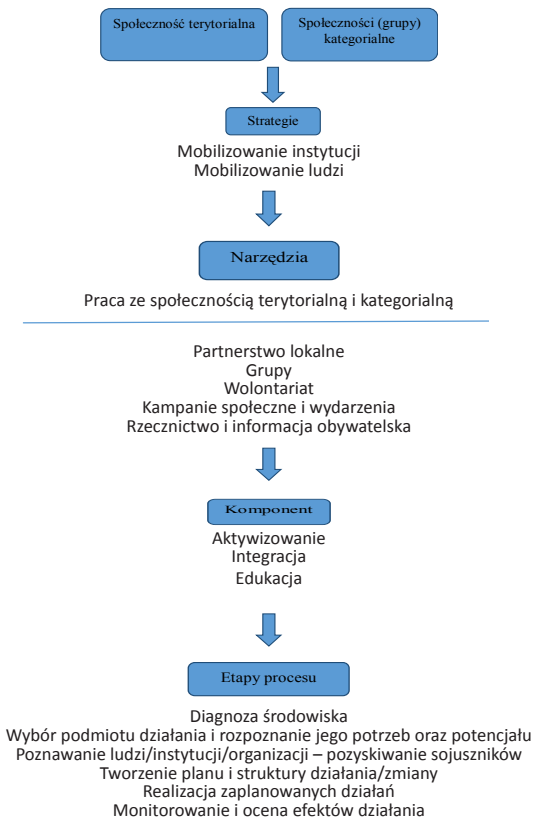
¹¹ Ibidem, s. 22.

¹² Często drzemący w młodzieży niedostosowanej społecznie potencjał jest niewykorzystywany a wręcz zaniedbany. Nauczyciele, rodzice bądź prawni opiekunowie nie podejmują działań w kierunku jego odkrycia i właściwego spożytkowania, gdyż ich uwaga (choć nie jest to regułą) skupia się tylko na niewłaściwych zachowaniach, które przysłaniają „wewnętrzne bogactwo”.

¹³ E. Marynowicz-Hetka, *Pedagogika społeczna*, tom 1, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 69-70.

¹⁴ Można odwołać się tu do kompetencji i dyspozycji jakie powinien

Przykładowy model organizacji społeczności lokalnej, jako metody pracy środowiskowej przedstawia rysunek.

Rysunek 1. Model organizacji społeczności lokalnej jako metoda pracy środowiskowej¹⁵.

posiadać współczesny nauczyciel. Zob. D. Klus-Stańska, *O profesjonalnej samoświadomości nauczycieli* [w:] *O nowe podejście w kształceniu nauczycieli*, A. Brzezińska, D. Klus-Stańska, A. Strzelecka (red.), Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 1999; *Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne nauczyciela*, D. Wosik-Kawal, T. Zubrzycka-Maciąg (red.), Kraków: Impuls, 2013 (wybrane teksty).

¹⁵ B. Bąbska, M. Rymsha, *Organizowanie społeczności ...*, op. cit., s. 24.

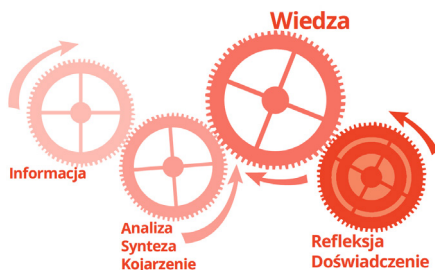
Metody resocjalizująco-wychowujące (z wykorzystaniem kultury)

Resocjalizująco-wychowująca rola kultury obejmuje wszelkie wytwory kultury wykreowane przez określone zbiorowości, instytucje społeczne a także przez jednostkę (człowieka), które w większym lub mniejszym stopniu oddziałują na zachowanie się młodzieży. W grupie tej znaleźć można, m.in. metody zespołowe, metody problemowe, aktywizujące pracę uczniów, metodę indywidualnych przypadków czy metodę organizowania sportu i rekreacji, itp.¹⁶. Każda z tych metod dysponuje bogatymi technikami, które mogą posłużyć w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. I tak, metody zespołowe dają możliwość współpracy i współdziałania w rozwiązywaniu problemów. Bożena Kubiczek i Anna Rompała¹⁷ wskazują na bogate wartości tej metody wykorzystywane zarówno przez uczniów (wychowanków), jak i osoby pracujące z nimi (nauczycieli, wychowawców). Autorki zwracają uwagę m.in. na takie walory, jak: wykorzystywanie różnych poglądów, wzajemne słuchanie się i wsłuchiwanie w siebie, wspólne rozmowy i dyskusje na temat problemów dotyczących zarówno jednostki jak i grupy, wspólne poszukiwania rozwiązania, co implikuje znacznym obniżeniem doświadczanego stresu (szczególnie jeśli chodzi o stres związany z doświadczanymi problemami), wzajemne wsparcie i pomoc w rozwiązywaniu problemów jednostki. Istotnym walorem, na który wskazują autorki, jest określanie mocnych stron i wykorzystywanie ich w pracy (w przypadku nauczycieli/wychowawców) z młodzieżą niedostosowaną społecznie.

¹⁶ Ogólną charakterystykę tych metod znaleźć można w: J. Szkatuła, *Uczeń niedostosowany społecznie lub zagrożony niedostosowaniem społecznym – model pracy i sposoby wsparcia* [w:] *Funkcjonowanie dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych w wybranych środowiskach i sposoby jego wspierania*, A. Prusik, Ł. Kabzińska (red.), Olsztyn: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie, 2015, s. 77-82.

¹⁷ B. Kubiczek, A. Rompała, *Doskonalenie szkoły poprzez uczenie się współpracy w radzie pedagogicznej* [w:] *Szkoła jako ucząca się organizacja. Szansa dla ambitnych*, D. Elsner (red.), Chorzów: Mentor 2003, s. 99-100.

Metody problemowe¹⁸ rozwijają w młodzieży m.in. twórcze myślenie. Za ich pomocą ma ona możliwość zdobywania nowych wiadomości głównie poprzez rozwiązywanie problemów zarówno w ujęciu teoretycznym jak i praktycznym. Rozwiązując problem zmagamy się z różnego rodzaju przeszkodami, które musi pokonać. Tempo pracy zależy od pojedynczych uczniów bądź od grupy. Niezwykle ważną zaletą tej metody jest nasilona aktywność młodzieży (uczniów), która sprzyja rozwojowi pozytywnej motywacji i zmniejsza potrzeby formalnego i ciągłego sprawdzania osiągnięć. Poprzez osobiste doświadczanie, przeżywanie i zmaganie się z napotykanymi przeszkodami efekty uczenia się są znacznie lepsze a przede wszystkim trwalsze. Młodzież łatwiej i szybciej wykorzystuje posiadaną wiedzę w nowych sytuacjach, rozwija swoje sprawności umysłowe i zdolności twórcze. Przekształca bierną wiedzę teoretyczną w działalność praktyczną. Stosowanie tej metody w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie (z grupy ryzyka) jest niezwykle ważne, gdyż wywołuje u niej zaciekawienie oraz zmusza do analizy¹⁹. Ogólny zarys metody problemowej przedstawia rysunek 2.

Rysunek 2.
Metoda problemowa – ogólny kształt

¹⁸ Jak podaje literatura metody problemowe mają różną klasyfikację. Jedną z najaktualniejszych, gdyż uwzględniających potrzeby współczesnej szkoły jest klasyfikacja opracowana przez F. Bereźnickiego, który wyodrębnia klasyczną metodę problemową, wykład problemowy, dyskusję dydaktyczną (metoda inscenizacji, burza mózgów, metoda symulacyjna), gry dydaktyczne. Zob. F. Bereźnicki, *Dydaktyka nauczania ogólnego*, Kraków: Impuls, 2007.

¹⁹ *Nauczanie problemowe*. Materiały opracowane w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, s. 21; [on-line]. Dostępny w: http://www ldc.edu/pl/phocadownload/metodyki/LDC%20Model_Problemowy%20v3.0.pdf (dostęp. 02.08.2016).

Niezwykłe znaczenie w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie mają także **metody aktywizujące**, których głównym elementem jest wykorzystanie zainteresowania i spontanicznej aktywności jednostki (grupy). Pobudzanie zainteresowań poprzez różnego rodzaju ćwiczenia wprowadzające a także intensyfikowanie zaangażowania. Końcowym etapem pracy z wykorzystaniem tej metody jest utrwalanie zdobytej wiedzy i umiejętności, które w różnych sytuacjach zostaną wykorzystane przez młodzież. W literaturze spotkać można różnorodne a zarazem bardzo obszerne klasyfikacje metod aktywizujących pracę uczniów. I tak, np. M. Taraszkiewicz²⁰ wyodrębniła 16 rodzajów metod aktywizujących wykorzystywanych głównie w pracy z uczniem w szkole. Są to: wykład, praca z tekstem, pomoce wizualne, pokazy i demonstracje, pytania i odpowiedzi, dyskusje, „burza mózgów”, „pisanie, mówienie, działanie”, analiza przypadku, odgrywanie ról, **drama**, symulacja, karty dydaktyczne, mapa mentalna, linie czasu, wizualizacja. Przyglądając się bliżej tym metodom zauważa się, iż niektóre z nich doskonale mogą być wykorzystane w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie, pełniąc rolę resocjalizująco-wychowującą. Przykładem może tu być m.in. drama, określana również jako dramaterapia, „kreatywna drama”. Jest to doskonała metoda wykorzystywana zarówno w środowisku instytucjonalnym (zamkniętym), jak i pozainstytucjonalnym (otwartym). Dramaterapia jest „[...] kreatywnym sposobem pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie”²¹. Wykorzystuje ona szereg różnorodnych technik dramatycznych w różny sposób. W literaturze spotkać można dwa podstawowe znaczenia tego pojęcia. Jedno odnosi się do dramaterapii jako teatru opartego na improwizacji sięgającej do osobistych problemów jednostki (improwizacja w grupie ma pomóc „zanurzyć” się w świecie wewnętrznym klienta/pacjenta, znaleźć teatralny kształt dla jego wyrażenia). Drugie to gotowa propozycja teatralna, która ma pomóc ujawnić lub

²⁰ Zob. M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej - czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.

²¹ A. Czerkawski, *Możliwości wykorzystania dramaterapii w resocjalizacji*, „Chowanna”, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, R. XLIX (LXII), T. 2 (27), s. 109-115.

wyrazić własne uczucia, konflikty, zachowania²². Jej konstytutywnym celem jest „bliższe poznanie siebie dzięki ujawnianiu i wyrażaniu własnych uczuć a także poszerzaniu świadomości Ja i trenowaniu ekspresji własnej”²³.

W pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie ważną rolę odgrywają również **metody kreowania resocjalizacyjnego**, które opierają się na domniemanych możliwościach resocjalizacyjnych różnorodnych dziedzin życia i aktywności jednostki. Marek Konopczyński²⁴ wskazuje m.in. na takie możliwości, jak: zainteresowania i pasja, rozwijanie i wzmacnianie pokładów pomocniczości i solidarności społecznej, rozwój potrzeby edukacji i wynikającej z niej wzrostu refleksyjności aksjologicznej oraz potrzeby samoidentyfikacji kulturowo-społecznej. Autor wyodrębnia także główne techniki resocjalizacyjne, jako niezbędne narzędzia metodyczne resocjalizacji kreującej. Są to: techniki inspirujące, rozwijające i destygmatyzujące²⁵.

Nie małe znaczenie w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie ma zastosowanie **metoda indywidualnych przypadków**, która daje możliwość gruntownego poznania jednostki uwikłanej w określone sytuacje wychowawcze, poznania jej potrzeb, opinii i postaw – są one podstawą do konstruowania indywidualnych oddziaływań wychowawczych²⁶.

Kolejną grupę stanowią **metody związane z organizacją sportu i rekreacji**. Jak sama nazwa wskazuje związane są one z ruchem, który stanowi środek wychowawczy, czynnik pobudzający dynamikę rozwojową, kształtujący osobowość jednostki. W procesie resocjalizacji uprawianie sportu kreuje nowe, akceptowane społecznie kompetencje i postawy, które tworzą parametry tożsamości młodzieży niedostosowanej

²² Ibidem, s. 112.

²³ M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących...*, op. cit., s. 173.

²⁴ Ibidem, s. 155-156.

²⁵ Ogólną charakterystykę tych technik znaleźć można w: M. Konopczyński, *Pedagogika resocjalizacyjna...*, op. cit., s. 169-172.

²⁶ J. Szkatuła, *Uczeń niedostosowany społecznie lub zagrożony niedostosowaniem społecznym...*, s. 80-81.

społecznie. Ruch i ćwiczenia relaksacyjne rozładują wszelkie napięcia i doświadczany stres. Kształtują siłę woli, stanowczość i wytrzymałość. Otton Lipkowski²⁷ wskazuje, że prowadzona aktywność turystyczno-rekreacyjna zapobiega kumulacji agresji wychowanków, nudzie a także redukuje liczbę ucieczek nieletnich z placówek. Sport w resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie pełni różne funkcje, m.in. socjalizacyjną, antycypacyjną, autoedukacyjną, psychoterapeutyczną, humanizacyjną, prospektywną, sportową rekreacyjną, utylitarną, obronną, permanentną²⁸. Jak widać rola sportu w życiu młodzieży jest niebywała. W przypadku młodzieży niedostosowanej społecznie należy bardzo uważnie i umiejętnie wykorzystywać sport i jego cechy. Aby jego uprawianie nie doprowadziło do otwartej walki, która będzie implikowała segregacją na lepszych i gorszych.

Przedstawiona deskrypcja wybranych metod resocjalizująco-wychowujących młodzież niedostosowaną społecznie nie stanowi dokładnego a zarazem pogłębionego ich opisu, ale ma charakter parcjalny. Dokonując przeglądu literatury zauważa się bogaty wachlarz różnorodnych metod stosowanych w pracy z młodzieżą. Przedstawienie ich wszystkich w tekście jest niemożliwe. Stąd też moim zamierzeniem było zasygnalizowanie jedynie wybranych metod.

Metoda Motywacji Błyskawicznej Michaela V. Pantalona

Metoda Motywacji Błyskawicznej Michaela V. Pantalona²⁹ ma szerokie zastosowanie nie tylko w pracy z uczniami, w tym uczniami niedostosowanymi społecznie (z grupy ryzyka), ale również w codziennym życiu. Wykorzystują ją w swojej działalności psycholodzy, psychiatrzy,

²⁷ O. Lipkowski, *Resocjalizacja*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1976, s. 18.

²⁸ Podaję za: A. Kamiński, *Sport jako metoda pracy z nieletnimi w warunkach placówki resocjalizacyjnej* [w:] *Resocjalizacja. Probacja. Praca penitencjarna*, I. Bieńkowska, I. Fajfer-Kruczek (red.), Cieszyn: Wydawnictwo ARKA, 2014, s. 152-153.

²⁹ Szczegółowy opis i szerokie zastosowanie metody motywacji błyskawicznej znaleźć można w pozycji M. V. Pantalona, *Błyskawiczne wywieranie wpływu. Jak motywować siebie i innych do natychmiastowego działania* (tłum. A. Błaż), Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2011.

pracownicy służby zdrowia, w tym lekarze zajmujący się leczeniem osób uzależnionych od alkoholu, terapeuci pracujący w ośrodkach z młodzieżą trudną (niedostosowaną społecznie), pracownicy socjalni, kuratorzy sądowi nadzorujący więźniów zwolnionych warunkowo. Metoda ta powstała jako implikacja wielu kilkuletnich badań prowadzonych przez Michaela V. Pantalona – pracownika naukowego Uniwersytetu w Yale. Odwołując się do osiągnięć naukowych psychologii a także do wyników własnych badań, autor sformułował krótki i wyjątkowo skuteczny wywiad, który nazwał Metodą Motywacji Błyskawicznej. Stosowanie tej metody polega na nakłanianiu osoby do wydobycia z siebie własnej, indywidualnej, często „ukrytej” wewnętrznej motywacji do zmiany. Polega ona na docieraniu do motywów tkwiących wewnątrz osoby.

Metoda ta opiera się na trzech zasadach, których myślą przewodnią jest człowiek jako osoba. Zasada pierwsza wskazuje, że „człowiek jest wolny i dlatego nie musi „absolutnie” niczego robić – wybór zachowań zawsze należy do danej jednostki”³⁰. Zasada druga podkreśla, że „każdy człowiek ma w sobie wystarczająco dużo motywacji do pozytywnych zmian swojego zachowania, choć nie zawsze o tym wie”³¹. Zasada trzecia wskazuje, że „koncentracja na czyjejś, choćby „najwrażliwszej” motywacji jest bardziej efektywna niż skupianie się na oporze i niechęci do zmiany”³².

Stosowanie tej metody polega na zadawaniu sześciu pytań oraz przygotowaniu jednostki/grupy osób (młodzieży niedostosowanej społecznie) do zadania, które ich czeka a także na rozwinięciu wniosków płynących z odpowiedzi. W działaniach można wyodrębnić trzy fazy³³:

1. Przygotowanie opierające się na wzmocnieniu autonomii rozmówcy. Odbywa się poprzez zadawanie pytań motywujących

³⁰ K. M. Konopka, *Metoda Motywacji Błyskawicznej Michaela V. Pantalona – możliwość jej zastosowania w pedagogice resocjalizacyjnej*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2012, nr 1(15), s. 10.

³¹ Ibidem, s. 10.

³² Ibidem, s. 10.

³³ E. Zubrzycka, *7 minut do zmiany. Metoda Motywacji Błyskawicznej nowym sposobem na uczniów*. Porady Specjalisty [on-line]. Dostępny w: <http://www.dobrkow.szkolnastrona.pl/index.php?c=getfile&id=191> (dostęp 12.07.2016).

i pozostawienie rozmówcy możliwości wyboru. Pomocne mogą tu być zwroty, typu: *czy chcesz?, dlaczego jest to dla Ciebie ważne?*. Istotne jest zatem uświadomienie sobie, co jest dla mnie ważne, czego pragnę w życiu. Przygotowując się do rozmowy powinniśmy operować takimi stwierdzeniami, które będą budowały niezależność (wzmacniały autonomię jednostki). Przykładem mogą być następujące sformułowania:

- *Nazwijmy rzeczy po imieniu. Nie udawało się nam do tej pory dojść do porozumienia w sprawie przygotowywania do egzaminów (matury, testów). Rozmawialiśmy o konieczności poprawienia ocen, regularnej nauki, obecności na lekcjach i innych sprawach – i do niczego nie doszliśmy. Nie mówię wcale, że to wasza wina. Nie mówię też, że moja. Spróbujmy czegoś innego.*
- *Chcę, aby obie strony osiągnęły to, co jest dla nich najważniejsze.*
- *Wiem, że matura (test, egzamin) jest dla was czymś nowym i trudnym, a sam pomysł regularnego uczenia się budzi waszą niechęć.*
- *Wiem, że to, co będziecie robić, zależy tylko i wyłącznie od was, a ja tak naprawdę nie mam na to wpływu.*
- *Wiem, że wokół tematu nauki i waszych wyników nagromadziło się sporo napięcia. Dzisiaj moim celem jest porozmawianie o tej sprawie inaczej³⁴.*

2. Sześć pytań dotyczących pomocy w znalezieniu własnych powodów podjęcia określonych działań. Celem jest tu pomoc jednostce w „odkryciu”, w znalezieniu własnych motywów (argumentów) do podjęcia określonego działania. Pomocne w tym przypadku mogą okazać się pytania typu: *Dlaczego mógłbyś dokonać zmiany? W jakim stopniu jesteś gotowy na zmianę? Oceń to w skali od 1 do 10, gdzie 1 oznacza całkowitą niegotowość a 10 całkowitą gotowość, Dlaczego nie wybrałeś mniejszej liczby? Co byłoby potrzebne aby 1 zmniejszyło się w 2?, Wyobraź sobie, że nastąpiła zmiana – jakie byłyby jej pozytywne skutki?, Dlaczego te skutki są dla Ciebie ważne, Jaki jest następny krok, jeśli takowy istnieje?³⁵*. Oczywiście, pytania te można rozwijać dostosowując je do sytuacji, problemu czy zachowania

³⁴ E. Zubrzycka, *7 minut do zmiany...*, op. cit.

³⁵ K. M. Konopka, *Metoda Motywacji Błyskawicznej...*, op. cit., s. 16-19.

jednostki (grupy). Istotne w ich zadawaniu jest przede wszystkim niewymuszanie odpowiedzi na rozmówcy oraz nieokreślanie przestrzeni czasowej. Może okazać się bowiem, że dana osoba z różnych przyczyn nie ma ochoty w danej chwili udzielać odpowiedzi na postawione pytanie, nie chce poruszać danego zagadnienia, stąd też nie powinniśmy wywierać na niej nacisku i presji, ale pozostawić do momentu, gdy sama podejmie rozmowę na ten temat („gdy będzie gotowa rozmawiać”). Celem Metody Motywacji Błyskawicznej „nie jest zmuszanie kogoś do czegoś czy też „pokonanie go na argumenty”, tylko pomoc w odkryciu jego własnych, często osobistych i emocjonalnych motywów do dokonania zmiany”³⁶. A zatem osoba pracująca z młodzieżą niedostosowaną społecznie (z grupy ryzyka, osobami uzależnionymi od różnych środków chemicznych itp.) ma za zadanie pomóc w podjęciu świadomej decyzji, kierując się przede wszystkim motywami altruistycznymi skoncentrowanymi na wydobyciu ich własnych chęci do dokonania pozytywnej zmiany³⁷.

3. Przygotowanie Planu Działania, czyli kontraktu zawartego przez jednostkę z samym sobą. Szczegółowo rozpisany plan zwiększa szansę podjęcia działań. Struktura planu działania powinna uwzględniać odpowiedzi na pytania: *Co?*, *Jak?*, *Dlaczego?*. Powinna odnosić się do konkretnych zachowań, które można zaobserwować. Istotnym elementem jest zaplanowanie takich działań, które jednostka jest w stanie zrealizować (*lepiej zaplanować mniej, a zrobić więcej*) w ściśle określonym czasie. W przypadku młodzieży niedostosowanej społecznie powinien to być czas krótki, odnoszący się do określonego dnia a niekiedy nawet konkretnych godzin. Istotny jest tu także opis metody osiągnięcia celu³⁸. Mogą w nim również znaleźć się dodatkowe elementy takie, jak: lista ewentualnych przeszkód w dokonaniu zmiany i sposoby ich objęcia, lista osób, do których można zwrócić się o pomoc w procesie zmiany a także „plan awaryjny” w sytuacji, gdy pierwotny plan działania zawiedzie³⁹.

³⁶ Ibidem, s. 19.

³⁷ M. V. Pantaloni, *Błyskawiczne wywieranie wpływu. Jak motywować siebie i innych do natychmiastowego działania*, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2011, s. 112-142.

³⁸ E. Zubrzycka, *7 minut do zmiany...*

³⁹ K. M. Konopka, *Metoda Motywacji Błyskawicznej...*, s. 22-23.

Metoda Motywacji Błyskawicznej doskonale sprawdza się w pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie, ale, jak podkreśla Michael V. Pantalon, w praktyce wymaga dużej elastyczności i modyfikacji, dostosowania do danej sytuacji. Stąd też rzadko w praktyce występuje ona w „czystej” postaci, a stosowanie jej ściśle z określonymi przez autora sztywnymi ramami może przynieść więcej szkody niż korzyści.

Podsumowanie i wnioski

W pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie spotkać można wiele różnych metod. Niektóre z nich przedstawiłam pokrótce powyżej. Warto chociaż zasygnalizować metody arteterapeutyczne, takie jak: biblioterapia⁴⁰, muzykoterapia⁴¹, teatroterapia⁴²,

⁴⁰ Biblioterapia – według Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy to: wyselekcjonowane użycie materiałów czytelniczych jako pomocy terapeutycznej w medycynie oraz psychiatrii, a także poradnictwo w rozwiązywaniu problemów osobistych poprzez ukierunkowane czytanie. Podają za: E. J. Konieczna, *Arteterapia w teorii i praktyce*, Kraków: Impuls, 2003, s.110. Ważnym elementem w biblioterapii jest międzyosobowy kontakt indywidualny bądź grupowy z biblioterapeutą.

⁴¹ Muzykoterapia to procesy interpersonalne, w których terapeuci używają muzyki i wszystkich jej aspektów – fizycznych, emocjonalnych, mentalnych, społecznych, estetycznych i duchowych – w celu poprawy, przywrócenia lub utrzymania stanu zdrowia pacjenta. Kenneth E. Bruscia, *The Fundamentals of Music Therapy Practise*. [In:] *Case Studies in Music Therapy*, Edit. K. Bruscia, Barcelona Publishers, Gilsum 2006. Maciej Kołodziejski wskazuje, że pomocne w pracy z młodzieżą trudną jest tworzenie tzw. „kolaży muzycznych”. W znaczeniu terapeutyczno-muzycznym „kolaż muzyczny” to kompozycja muzyczna złożona z wielu różnych utworów muzycznych, skomponowanych i zaaranżowanych (samodzielnie lub gotowych) w określonym stylu i gatunku muzycznym, sklejonych (połączonych) w jedną formę zgodną np. z preferencjami, zainteresowaniami i upodobaniami muzycznymi człowieka, wyrażająca jakąś ideę, obraz siebie lub interpretację otaczającego świata, związanych z przeszłością, teraźniejszością, wydarzeniami z życia (np. krytycznymi, krystalizującymi, traumami) M. Kołodziejski, *Terapia muzyką w profilaktyce i leczeniu depresji i agresji u dzieci i młodzieży* [w:] *Zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży. Heterogeniczny wymiar oddziaływań profilaktycznych. Wybrane aspekty*, M. Przybyś-Zaremba (red.), Olsztyn: Oficyna Wydawnicza Prosepekt, 2015, s. 38-39.

⁴² Teatroterapia – w dosłownym tłumaczeniu oznacza terapię poprzez

czy filmoterapia⁴³, których oddziaływanie daje wiele pozytywnych efektów. Przedstawione metody posiadają bogate i rozległe walory i wartości, które przy nieodpowiednim zastosowaniu nie zawsze mogą oddziaływać w sposób zamierzony. Stąd też istotne jest, aby osoby pracujące z młodzieżą trudną posiadały wiedzę i kompetencje w zakresie doboru metod i form pracy, aby umiały dokonywać diagnozy sytuacji i zaburzeń przejawianych przez nieletnich. Są to dwa główne elementy, które należy brać pod uwagę przy doborze metod pracy. Duże znaczenie ma również właściwe podejście i elastyczność wychowawcy, który znając dobrze swoich wychowanków, w odpowiednim momencie dokona korekty, modyfikacji bądź zamiany obranych wcześniej metod. Idąc

teatr. To „narzędzie do wewnętrznego wzrostu i wzbogacenia osobowości, to spontaniczne przedstawienie teatralne, stosowane w celach terapeutycznych przy udziale dzieci i dorosłych z zaburzeniami charakteru” i nie tylko. Teatrotęrapię wykorzystuje się również w pracy z osobami z niepełnosprawnościami intelektualnymi, umysłowo chorymi, z osobami poddanymi opiece paliatywnej, pacjentami geriatrycznymi, osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym oraz z dziećmi i młodzieżą tzw. trudną w celach profilaktycznych. Podają za: E. J. Konieczna, *Arteterapia w teorii i praktyce*, Kraków: Impuls, 2003, s. 68.

⁴³ Filmoterapia – w dosłownym tłumaczeniu to terapia poprzez film, która opiera się na założeniu, że „film zaliczany jest do dziedzin szeroko rozumianej sztuki, zatem - podobnie jak dzieła innych dziedzin sztuki – posiada właściwości terapeutyczne”. Podają za: B. Szczupał, *Filmoterapia jako jedna z metod pracy z dziećmi* [w:] *W kręgu sztuki i ekspresji dziecka. Rozważania inspirujące*, K. Krasoń, B. Mazepa-Domagala (red.), Mysłówice – Katowice: Wydawnictwo GWSP, 2006, s. 365. Działania terapeutyczno-lecznicze poprzez odpowiednio dobrany film polegają na wykorzystywaniu m.in. takich walorów terapeutycznych (również resocjalizacyjnych), jak: możliwości wywoływania reakcji psychosomatycznych, możliwość wpływu na sferę wolicjonalno - normatywną – czyli możliwość zmiany funkcjonowania jednostki i jej osobowości poprzez uruchomienie procesu internalizacji norm przejmowanych od bohatera filmu, możliwość modyfikacji sfery behawioralnej oraz rozumienie i współprzeżywanie, wchodzenie w rolę i identyfikowanie się z bohaterem filmowym. E.J. Konieczna, *Arteterapia w teorii i praktyce*, Kraków: Impuls, 2003, s. 141; S. Masgutowa, *Psychoterapia przez sztukę*, „Forum Psychologiczne” 1997 nr 1, t. II, s. 69 i 71; A. Glińska-Lachowicz, *Filmoterapia* [on – line]. Dostępny w: http://pracownik.kul.pl/files/12845/public/arte/Glinska_filmoterapia.pdf (dostęp. 03.08.2016).

tropem tzw. „nowych” metod⁴⁴, do których zaliczyć należy bogaty zbiór metod aktywizujących, metody kreowania resocjalizacyjnego, Metodę Motywacji Błyskawicznej Michaela V. Pantalona, czy też metody oparte na sporcie i rekreacji, zauważyć można różnorodny wymiar aktywności młodzieży, która „wypływa” z nich samych, bez jakiegokolwiek nacisku, presji czy przymusu. Nauczyciel/wychowawca ma jedynie stworzyć sytuacje i warunki do „odkrywania” bogatego wnętrza młodzieży i wykorzystać drzemiący w nich potencjał, który z całą pewnością przyczyni się do zmiany w zachowaniu.

Bibliografia

- Bereźnicki F., *Dydaktyka nauczania ogólnego*, Kraków 2007.
- Bąska B., Rymśa M., *Organizowanie społeczności lokalnej – metodyka pracy środowiskowej*, Warszawa 2014.
- Czerkawski A., *Możliwości wykorzystania dramatoterapii w resocjalizacji*, „Chowanna”, 2006, T. 2 (27).
- Kamiński A., *Sport jako metoda pracy z nieletnimi w warunkach placówki resocjalizacyjnej*. [W:] *Resocjalizacja. Probacja. Praca penitencjarna*, I. Bieńkowska, I. Fajfer-Kruczek (red.), Cieszyn 2014.
- Kenneth E. Bruscia, *The Fundamentals of Music Therapy Practise*. [In:] *Case Studies in Music Therapy*, K. Bruscia (Edit.), Gilsum 2006.
- Klus-Stańska D., *O profesjonalnej samoświadomości nauczycieli*. [W:] *O nowe podejście w kształceniu nauczycieli*, A. Brzezińska, D. Klus-Stańska, A. Strzelecka (red.), Warszawa 1999.
- Kurzeja A., *Dzieci ulicy. Profilaktyka zagrożeń*, Kraków 2010.
- Kubiczek B., Rompała A., *Doskonalenie szkoły poprzez uczenie się współpracy w radzie pedagogicznej*. [W:] *Szkoła jako ucząca się organizacja. Szansa dla ambitnych*, D. Elsner (red.), Chorzów 2003.
- Kołodziejski M., *Terapia muzyką w profilaktyce i leczeniu depresji i agresji u dzieci i młodzieży*. [W:] *Zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży. Heterogeniczny wymiar oddziaływań profilaktycznych. Wybrane aspekty*, M. Przybyś-Zaremba (red.), Olsztyn 2015.

⁴⁴ Tzw. metody „nowe” postrzegam jako metody uwzględniające wszelaką aktywność młodzieży, ich potencjał, zainteresowania, kreatywność, a więc odróżniają się od dotychczasowych tradycyjnych metod opierających się na bierności wychowanków (uczniów) – tzw. metody podające.

Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne nauczyciela, Wosik-Kawal D., Zubrzycka-Maciąg T. (red.), Kraków 2013.

Konieczna E. J., *Arteterapia w teorii i praktyce*, Kraków 2003.

Konopczyński M., *Pedagogika resocjalizacyjna. W stronę działań kreujących*, Kraków 2014.

Konopka K. M., *Metoda Motywacji Błyskawicznej Michaela V. Pantalona – możliwość jej zastosowania w pedagogice resocjalizacyjnej*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2012, nr 1(15).

Lipkowski O., *Resocjalizacja*, Warszawa 1976.

Lipkowski O., *Dziecko społecznie niedostosowane i jego resocjalizacja*, Warszawa 1971.

Marynowicz-Hetka E., *Pedagogika społeczna*, tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Masgutowa S., *Psychoterapia przez sztukę*, „Forum Psychologiczne” 1997 nr 1, t. II.

Pantaloni M. V., *Błyskawiczne wywieranie wpływu. Jak motywować siebie i innych do natchmiastowego działania*, Gdańsk 2011.

Pilch T., *Metoda organizowania środowiska*. [W:] *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Warszawa 1995.

Pytka L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 1993.

Resocjalizacja. Probacja. Praca penitencjarna, tom 1, Bieńkowska I., Fajfer-Kruczek I. (red.), Cieszyn 2014.

„Rocznik Lubuski”, tom, 40, cz. 1: *Uwarunkowania zachowań ryzykownych*, Farnicka M., Izdebska Z., Wąża K. (red.), Zielona Góra 2014.

Sosnowska E., *Analiza nieprzystosowania społecznego dzieci i młodzieży*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria Pedagogika, 2010, Z. XIX.

Szczupał B., *Filmoterapia jako jedna z metod pracy z dziećmi*. [W:] *W kręgu sztuki i ekspresji dziecka. Rozważania inspirujące*, K. Krasoń, B. Mazepa-Domała (red.), Mysłowice – Katowice 2006.

Szkatuła J., *Uczeń niedostosowany społecznie lub zagrożony niedostosowaniem społecznym – model pracy i sposoby wsparcia*. [W:] *Funkcjonowanie dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych w wybranych środowiskach i sposoby jego wspierania*, A. Prusik, Ł. Kabzińska (red.), Olsztyn 2015.

Wysocka E., *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznawania zjawiska*, „Chowanna” 2006, t. 2 (27).

Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej - czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 2003.

Zdrowie i zachowania zdrowotne młodzieży szkolnej w Polsce na tle wybranych uwarunkowań socjodemograficznych. Wyniki badań HBSC 2014, Mazur J. (red.), Warszawa 2015.

Źródła internetowe

Glińska-Lachowicz A., *Filmoterapia*; http://pracownik.kul.pl/files/12845/public/arte/Glinska_filmoterapia.pdf (dostęp. 03.08.2016).

Nauczanie problemowe. Materiały opracowane w ramach projektu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, s. 21;

http://www.ldc.edu.pl/phocadownload/metodyki/LDC%20Model_Problemowy%20v3.0.pdf (dostęp. 02.08.2016).

Sierosławski J., *Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w 2015r.* Europejski program badań ankietowych w szkołach na temat używania alkoholu i narkotyków ESPAD. <http://www.cinn.gov.pl/portal?id=907006> (dostęp. 01.08.2016).

Zubrzycka E., *7 minut do zmiany. Metoda Motywacji Błyskawicznej nowym sposobem na uczniów*. Porady Specjalisty; <http://www.dobrkow.szkolnastro-na.pl/index.php?c=getfile&id=191> (dostęp. 12.07.2016).

Streszczenie

Tekst dotyczy przeglądu wybranych metod pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Autorka wychodzi od wyjaśnień definicyjnych „niedostosowania społecznego” oraz w oparciu o dziesięć kategorii zachowań opracowanych przez A. W. Scotta, dokonuje charakterystyki zachowań niedostosowania społecznego młodzieży. Główny trzon opracowania stanowi przegląd wybranych metod pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie. Ze względu na ich wielość, różnorodność a także heterogeniczność w tekście odniesiono się jedynie do wybranych metod, takich jak: metoda organizacji środowiska, metoda motywacji błyskawicznej Michaela V. Pantalona oraz metod resocjalizująco-wychowujących (z wykorzystaniem kultury). Całość opracowania kończy podsumowanie i wnioski, które stanowią istotne wskazówki względem wyboru metod pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie.

Słowa kluczowe: młodzież, niedostosowanie społeczne, metody pracy z młodzieżą

Abstract

The text considers the methods of work with socially maladjusted youth. The author begins with the explanation of ‘social maladjustment’ definition and basing on the ten categories of behaviour elaborated by A. W. Scott, she presents the characteristics of socially maladjusted youth’s behaviours. The main part of the dissertation constitutes the review of

the selected methods of work with the socially maladjusted youth. Due to their quantity, variety as well as heterogeneity, the text refers only to some selected methods, like environment organisation method, instant influence method by Michael V. Pantaloni and the re-socialisation-educational methods with the application of culture. The whole of the elaboration is finished with summary and conclusion which constitute vital indications with regards of selecting the methods of work with socially maladjusted youth.

Keywords: youth, social maladjustment, methods of working with the youth